

Könyvismertetés

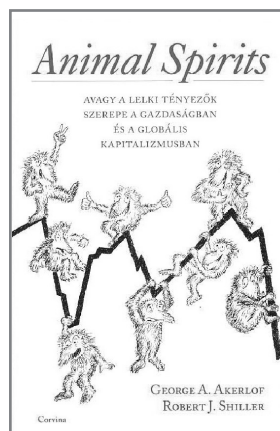
Gazdasági folyamatok pszichológiai megközelítésben

George A. Akerlof–Robert J. Shiller

**Animal Spirits,
avagy a lelki tényezők
szerepe a gazdaságban
és a globális kapitalizmusban**

(Fordította: Felcsuti Péter)

Corvina, Budapest 2011

A 2007-ben indult pénzügyi válság megkérdőjelezte a főáramban elfogadott közgazdasági elméleteket, amelyek az emberek érzelmeiket kizáró, racionális döntéshozatalára és a teljes információra épültek. Számos közgazdászban felmerült az a kérdés, mi vezetett a krízishez, hogyan lehetne a potenciális válságokat megelőzni, és mi lehet ebben a központi kormányzatok szerepe. George A. Akerlof Nobel-díjas közgazdász és Robert J. Shiller, akit a 100 legbefolyásosabb közgazdász között tartanak számon, könyvében kétségbe vonja a neoklasszikus közgazdaságtan azon alapvetéseit, hogy a piac hatékony, és képes az önkorrekcióra.

A könyv érdekessége, hogy a szerzők jóval a válság kitérőse előtt kezdtek a könyv megírásához, ugyanakkor a kötet megjelenése éppen „telibe taláta” a válság miatt elbizonytalanodó közgazdász-társadalmat.

Miért alakulnak ki válságok? Akerlof és Shiller feleleveníti azt a keynesiánus gondolatot, hogy a racionális optimalizálás helyett olyan „*lelki tényezők*” – angolul „*animal spirits*” – befolyásolják az emberek cselekedeteit, amelyek a gazdasági folyamatokra is kihatnak. A befektetők bizonyos körülmények között irracionálisan cselekedhetnek, ami aggregált szinten súlyos fejleményekkel járhat.

Milyen következményekkel jár mindez a közgazdaságtan szempontjából? A legfontosabb az, hogy egy makroökonomiai modell nem írhatja le a gazdaságot érvényes módon, ha figyelmen kívül hagyja az emberi viselkedésformákat.

Akerlof és Shiller öt olyan lelki tényezőt sorol fel, amely meghatározza a gazdasági szereplők viselkedését. Az első, az egyik legerősebb összetevő a *bizalom*, amely azt jelzi, hogy az emberek nem racionális mérlegelés, hanem hit alapján döntenek. Jobb időszakokban az eszközárak emelkedésébe vetett bizalom vezet a piaci buborékok kialakulásához, míg recesszió idején éppen annak az elvesztése miatt zuhannak az árfolyamok. A második tényező a *méltányosság*, amely jelentős szerepet játszik a fizetések meghatározásában, arra ösztönözve a főnököket, hogy beosztottaiknak a piaci átlagnál magasabb bért ajánljanak. Harmadsorban említik a *korrupciót és rosszhiszeműséget*, amely a recessziók kialakulásához járulhat hozzá. A negyedik összetevő a *pénzillúzió*, vagyis az a jelenség, hogy az emberek nagy része a pénz reálértékét és az inflációt figyelmen kívül hagyja. Végül az utolsó tényező a *közvélekedés*

hatása az emberi viselkedésre. (Jó példa az utóbbira Mexikó válsága az 1980-as években. A lakosságnak a gazdaságba vetett hite szárnyalni kezdett az 1970-es években: jelentős új olajkészleteket fedeztek fel, az évtized végén bekövetkezett a második olajválság, az ország elnöke pedig egy gazdag ország elnökeként kezdett viselkedni – minden arra utalt, hogy az „esélytelen, gyenge” Mexikó felemelkedik, és a világ legfontosabb országai közé kerül. Ez a közvélekedés nagymértékben segítette a fellendülést, a reál GDP 55%-ot emelkedett *Portillo* elnökségének 6 éve alatt. Az elnök távozása után azonban kiderült az igazság: hogy a várakozások nagy része hiú ábránd volt, ráadásul *Portillo* csak nagy adósságok árán volt képes elérni a hatalmas növekedést. Az, hogy a nagyrészt hamis, pozitív közvélekedés eltűnt a rendszerből, ezek után óriási válságot okozott Mexikónak.

Az öt tényező bemutatása után a szerzők nyolc fontos közgazdasági kérdésben vizsgálják meg ezen összetevők szerepét: a recessziók kialakulásától a munkanélküliségen és az üzleti ciklusok leírásán keresztül addig a stilizált tényig, hogy a kisebbségek körében magasabb a szegénység.

Ha felismerjük a pszichológiai tényezők kritikus szerepét a gazdasági mechanizmusokban, az milyen következményekkel jár a gazdaságpolitikára nézve? Amennyiben elfogadjuk a neoklasszikus közgazdaságtan következtetéseit, és hagyjuk, hogy a piaci szereplők teljesen szabályozatlanul működjenek, akkor a piacok sosem kerülnek egyensúlyba, a válságok pedig időről időre mindig ismétlődni fognak. Ezzel szemben állami beavatkozással, a gazdasági szereplőket a megfelelő irányban „terelve”, megelőzhetők a legutóbbihoz hasonló válságok. *Akerlof* és *Shiller* az optimális államra úgy tekint, mint egy gondoskodó szülőre, amely különböző korlátokat szabva nem engedi, hogy gyermeke túlzott mértékben átadja magát a lelki tényezők befolyásának.

Szemléletes példa a második részben a kínai gazdasági növekedés egyik fontos alkotóelemének, a megtakarítások alakulásának a története. A megtakarítási ráta Kínában a világon az egyik legmagasabb, a bruttó megtakarítások a GDP közel 50%-át, a bruttó egyéni megtakarítások a 20%-át adják ki. A nagymértékű megtakarítás már a kommunista Kínában elkezdődött, a takarékoskodás egyfajta hazafias kötelezettség volt, amelyet propagandakampányokkal erősítettek. A modern kínai gazdaság kezdeti időszakában falusi vállalkozások indultak, a vezetők a falu lakosságát ösztönözték arra, hogy vállalkozásokba fektessen. Az emberek a kampányok és a rögzült magatartásformák következtében hittek a megtakarítások gazdaságot fellendítő szerepében, és a kialakuló értékrend az egész országban teret nyert, a falu szegény szocialista közösségből a vállalkozó szellem példaképévé vált. Ezek az alapok lehetővé tették, hogy kirajzolódjon egy nemzeti történet, amely az egyéni erőfeszítésnek köszönhető gazdasági sikert hoz létre.

Bár a könyv komoly közgazdaságtani kérdésekkel is foglalkozik, stílusa mégis könnyed, szórakoztató. Minden felelősen gondolkodó közgazdász és nem közgazdász számára ajánlott olvasmány.

Sebestyén Krisztián
Bankárképző